

THE COINS OF THE WESTERN PONTIC GREEK CITIES AND THE “BARBARIAN” POPULATIONS IN THE HELLENISTIC PERIOD*

Lucian MUNTEANU**

Key words: Istros, Tomis, Callatis, “barbarian” populations, coin finds, coin use.

The study only refers to certain aspects of the relations between the Western Pontic Greek poleis (Istros, Tomis, Callatis) and the “barbarian” world (Getic, Thracian, Scythian) during the Hellenistic period, meaningly in terms of coin finds. The numismatic magnitude of these relations has been highlighted over time particularly through the contributions of B. Mitrea¹, C. Preda², Gh. Poenaru Bordea³ and recently of G. Talmačchi⁴.

In general, the monetary discoveries of the three Greek cities, dating to the Hellenistic period, are well known and studied in the scientific literature. In a summary repertoire, effected quite recently, we managed to gather more than 5600 pieces, both isolated and in hoards⁵. Most of these western Pontic coins (over 75%) were located in the territory of Dobroudja. Within this region two distinct monetary featured areas take shape. The first one is the coastline with the Greek cities, adjacent territories and some of the settlements in their neighborhood. The density of small change discoveries, either isolated or in small hoards, and their considerable amount proves the existence of a real money circulation here, with all its characteristics⁶. As for the rest of Dobroudja, a particular picture is

* This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-ID-PCE-2011-3-0054.

** The Institute of Archaeology of the Romanian Accademy, Iași branch; lucanas2000@yahoo.com.

¹ B. Mitrea, *Descoperirile monetare și legăturile de schimb ale Histriei cu populațiile locale în sec. V-IV î.e.n.*, in „Studii Clasice”, 7, 1965, p. 143-167; idem, *La monnaie de la ville d'Histria chez les geto-daces est-Carpathiques*, in „Quaderni ticinesi di numismatica e antichità classiche”, 12, 1983, Lugano, p. 119-133; idem, *Geto-dacii și monedele vest-pontice din secolele III-I î.e.n.*, in „Thraco-Dacica”, 6, 1-2, 1985, p. 50-58 etc.

² C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998, p. 40-84, 111-115; idem, *Note numismatice. I. Circulația monetară în așezările extra-carpatice de tip dava*, in „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie” (abbreviated SCIVA), 59-60, 2008-2009 (2010), p. 173-182 etc.

³ Gh. Poenaru Bordea, *Emisiunile monetare ale atelierelor grecești de pe litoralul românesc al Mării Negre (sec. VI î.Hr.-III d.Hr.). Un stadiu al problemei*, in G. G. Potra (red.), *130 de ani de la crearea sistemului monetar românesc modern*, București, 1997, p. 56-70; idem, *La diffusion des monnaies d'Istros, Callatis et Tomi du VI^e au I^{er} siècle av. J.-C. dans leurs territoires, zones d'influences et ailleurs*, in V. Marrazza, D. Romagnoli, A. Stazio, M. Talierecio (cur.), *Presenza e funzioni della moneta nelle chorai delle colonie greche dall'Iberia al Mar Nero, Atti del XII Convegno organizzato dall'Università "Federico II" e dal Centro Internazionale di Studi Numismatici, Napoli 16-17 giugno 2000*, Roma, 2004, p. 27-70; idem, *Coloniile grecești din Dobrogea. e). Emisiunile monetare*, in M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*², București, 2010, p. 585-599 etc.

⁴ G. Talmačchi, *Aspecte privind circulația monedelor în spațiul extracarpatic dintre Dunăre și Nistru emise de coloniile grecești vest-dobrogene (sec. V-I a.Chr.)*, in I. Cândea, V. Sîrbu, M. Neagu (ed.), *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila, 2004, p. 175-182; idem, *Les monnaies autonomes d'Istros, Callatis et Tomis. Circulation et contexte*, Wetteren, 2006; idem, *Monetăriile orașelor vest-pontice Histria, Callatis și Tomis în epoca autonomă. Iconografie, legendă, metrologie, cronologie și contramarcare*, Cluj-Napoca, 2011 etc.

⁵ L. Munteanu, *Legăturile orașelor grecești vest-pontice cu populațiile „barbare” în epoca elenistică. Evidență numismatică*, in F. Panait-Bârzescu, I. Bârzescu, F. Matei-Popescu, A. Robu (ed.), *Poleis în Marea Neagră: Relații interpontice și producții locale*, București, 2013, p. 358-365; 386-392 (Annexes I-III).

⁶ G. Talmačchi, *Les monnaies autonomes...*; idem, *Politici monetare în contextul realităților politico-militare și*

revealed, both in regard to the quantity of coin pieces, less numerous, and their quality, mostly made of precious metal often hoarded. Only in half of the Getic sites, especially close to the Danube, in the northern and south-western part of the province, were found coins. Silver issues prevail, especially in the form of accumulations, while bronze pieces appear sporadically towards the end of the 2nd-1st centuries BC. The discoveries within the Getic communities in Dobroudja seem to indicate that the Greek cities were able, only to a limited extent, to attract local partners in a business relation with real monetary levers. Most likely the use of coins as a means of exchange in Dobroudja was done in exceptional circumstances, in certain areas and in a late stage⁷.

Only a quarter of the west Pontic coin finds dated to the Hellenistic period was located north of the Danube. They have mostly reached here in the form of valuable denominations of gold and silver, in already made deposits, sometimes even of bronze. From the quantitative perspective, they represent only a small part of the total monetary discoveries, found either in hoards or isolated, north of the Danube and dated in the 4th-1st cent. BC⁸. Also, very few west Pontic coins were found in the settlements of this area, most of them coming from the period of maximum development of the indigenous civilisation⁹. Thus, the available data allow us to regard with scepticism the existence of an effective movement of Pontic coins in this area¹⁰. They are rather the consequence of a penetration phenomenon, characteristic of most Mediterranean peripheral territories¹¹.

A recent review of the numismatic discoveries round the pre-Roman Dacia demonstrates that, by the early first century BC, the existence of a monetary economy and, therefore, of a monetary movement, cannot be concretely supported. The foreign trade was undoubtedly very intense and rich with the Greek trade partners, as evidenced by the archaeological finds, and was based on the practical exchange of goods (barter)¹². A confirmation of this position may be sought in reference to the monetary discoveries from the local sites from Poiana and Barboși, considered as centres of retail for the Greek goods and of supply for the Getic neighbouring areas¹³. The first site benefited from long

comerciale-economice din Dobrogea preromană. Evidență numismatică, in „Apulum”, 45, 2008, p. 19.

⁷ See also G. Talmăcchi's opinion on this matter (*idem, Aspecte privind circulația monedelor...*, p. 177; *idem, op. cit.*, in „Apulum”, 45, 2008, p. 19; *idem, Aspecte ale prezenței monedelor geto-dacice în teritoriul pontic prin prisma noilor descoperiri*, in „Pontica”, 41, 2008, p. 506-507; *idem, About a small hoard including. Istrian silver coins of Apollon type discovered in Dobruja*, in „Pontica”, 43, 2010, p. 402; *idem, Date noi privind realitățile monetare din Dobrogea preromană*, in „Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica”, 8, 2011, p. 18; *idem, Aspecte ale circulației și penetrației monetare în teritoriul pontic (secolele VI - I a. Chr.)*, in „Pontica”, 44, 2011, p. 451-453; G. Talmăcchi, T. Cliante, *Descoperiri de semne monetare, monede grecești autonome și macedonene în Tomis, apărute în urma cercetărilor arheologice*, in „Cercetări Numismatice” (abbreviated CN), 12-13, 2006-2007, p. 23).

⁸ We referred to the latest numismatic database, achieved by T. Părpăuță (T. Părpăuță, *Moneda în Dacia preromană (secolele IV a. Chr.-I p. Chr.)*, Iași, 2006, p. 152, 154, 167-309 - Annexes I-II and 407-430 - Annex VI; There was a total of 13.303 indexed foreign and local coins, of which only 1.200 were struck by Istros, Callatis and Tomis).

⁹ *Ibidem*, p. 156, 431-460 - Annex VII and Tab. VI-VIII (there was a total of 61 settlements registered in pre-Roman Dacia, with 2.373 coins, but the relative lists are incomplete, since several sites are missing on them, such as those from Benești, Căbești or Hotarele). According to our calculations in only 17 of these sites were found isolated 46 west Pontic coins.

¹⁰ Such regard, singular at the time, see at V. Mihailescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, p. 50; subsequently, it was reinforced, particularly through G. Talmăcchi's researches (G. Talmăcchi, *Aspecte privind circulația monedelor...*, p. 176-177; *idem, Les monnaies autonomes...*, p. 44; *idem, op. cit.*, in „Pontica”, 41, 2008, p. 506; *idem, op. cit.*, in „Pontica”, 44, 2011, p. 452-453).

¹¹ G. Gorini, La penetrazione della moneta greca in Italia settentrionale, in G. Gorini (cur.), *Forme di contatto tra moneta locale e moneta straniera nel mondo antico. Atti del Convegno Internazionale*, Aosta, 13-14 ottobre 1995, Padova, 1990, p. 71, 74, 77.

¹² V. Mihailescu-Bîrliba, *Comerț fără monedă și monedă fără comerț în Dacia preromană*, in „CN”, 9-11, 2003-2005, p. 100-102; see also V. Banaru, *Comerț organizat sau schimb de mărfuri? Considerații cu privire la modalitățile de difuzare a importurilor grecești în nord-vestul Pontului Euxin*, in F. Panait-Bârzescu, I. Bîrzescu, F. Matei-Popescu, A. Robu (ed.), *op. cit.*, p. 250-277.

¹³ S. Teodor, *Regiunile est-carpatici ale României în secolele V-II î.d.Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 1999, p. 94; R. Vulpe, S. Teodor, Piroboridava. *Așezarea geto-dacică de la Poiana*, București, 2003, p. 106 (Poiana); S. Sanie, Ș. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Galați-Barboși*, în S. Sanie,

systematic investigations and proved extremely generous in terms of numismatics. The list of the coins found here, throughout the existence of the settlement, contains only eight west Pontic coins¹⁴, which represents only 2.4% of the total number of isolated discoveries¹⁵; the figure will slightly increase (to 3.9%) if we include the hoards in these calculations as well¹⁶. An even smaller number of such coins¹⁷ come from the Geto-Dacian fortress from Barboşî. Their percentage of the total number of isolated pieces (17.4%) seems unlikely because the number of discoveries on which we have reliable data is very limited¹⁸.

In most cases, the penetration ways of Pontic coins in the local environment are non-commercial, and in order to recognize them we must appeal to different categories of sources, epigraphic, literary or archaeological. Generally following the written records, we tried to identify some possible ways by which the Greeks' coins could have got into the hands of "barbarians"¹⁹.

1. The first one is the amounts paid on the basis of agreements concluded with the "barbarian" peoples²⁰. One may distinguish different ways of payment, depending on the nature, duration and purpose of the agreements provided. The most substantial of these was probably the (regular?) tribute (*Φόρος*) in return for military protection, set in the long-term treaties by precise clauses (*όμολογία*)²¹. In Istros's case, there are mentions of this sort of relations with local *basilei* of various ethnic origins, such as: Zalmodegikos (during the 3rd century BC)²², Ates (at the end of the 3rd century BC)²³ and Rhemaxos and his son (the beginning of the 2nd century BC)²⁴. Similar evidence came from Olbia²⁵

T.-E. Marin (ed.), *Geto-dacii dintre Carpaţi şi Nistru (secolele II a. Chr-II p. Chr.)*, I, Iaşi, 2011, p. 47 (with the older bibliography) (Barboşî).

¹⁴ Istros – 5 AR (B. Mitrea, *Monede descoperite în cetăuia geto-dacă de la Poiana*, in „Arheologia Moldovei”, 34, 2011, p. 195, nr. 2; 198, nr. 1; 202, nr. 1-3) and Callatis – 3 AE (*ibidem*, p. 198, nr. 2; 202, nr. 4-5; 216, nr. 1 [?]).

¹⁵ We used the Catalogue drafted by B. Mitrea (*ibidem*, p. 192-205).

¹⁶ *Ibidem*, p. 192-216.

¹⁷ Istros – 1 AE (S. Sanie, Ş. Sanie, *Cetăuia geto-dacică de la Barboşî (III). Materiale arheologice recoltate. B. Pieze din metal. b) Arme; c) Podoabe. C. Tezaure și monede izolate; D. Importuri ellenistice și romane*, in „Arheologia Moldovei”, 14, 1991, p. 53, nr. 1; C. Preda, *Monede descoperite în situl daco-roman de la Barboşî-Galați*, in „Studii și cercetări de numismatică” (abbreviated SCN), s.n., 2 (14), 2011, p. 161, nr. 2) and Tomis – 3 AE (S. Sanie, Ş. Sanie, *op. cit.*, p. 53, nr. 2-4).

¹⁸ Were taken into account the batches published by *ibidem*, *op. cit.*, 2011, p. 125-128, no. 1-16 and C. Preda, *op. cit.*, p. 161-162, no. 1-9 (with the notice that pieces no. 1 and 10, of the first batch, and no. 2 and 4, of the second batch, respectively, are identical).

¹⁹ A similar scheme, well elaborated and documented, was conceived by A. Bursche with regard to the relations between the Roman Empire and *Barbaricum* during the 3rd-4th centuries AD (A. Bursche, *Later Roman-Barbarian contacts in central Europe: numismatic evidence. Spätromische Münzfunde aus Mitteleuropa: ein Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Rom und den Barbaricum im 3. und 4. Jh. n. Chr.*, Berlin, 1996, p. 105-121).

²⁰ More precise data on the context in which these relations function and their juridical and diplomatic nature see especially at D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*², Bucureşti, 1967, p. 167-221; A. Ştefan, *Relations étrangères des cités du Pont Gauche à l'époque hellénistique*, în J. Harmatta (éd.), *Actes du VII^e Congrès de la Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques*, I, Budapest, 1984, p. 329-338; Al. Avram, *Pentru o fenomenologie a raporturilor dintre geti și greci*, in „Symposia Thracologica. Al XII-lea Simpozion Național de Tracologie, Tulcea, septembrie 1989”, 7, 1989, p. 70-93; *ibidem*, *Les premiers peuples germaniques sur le Bas Danube. Autour du décret SEG 52, 754*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, Pisa-Roma, p. 62-64, 70-71 and L. Ruscu, *Relațiile externe ale orașelor grecești de pe litoralul românesc al Mării Negre*, Cluj-Napoca, 2002, p. 268-326.

²¹ D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 208; A. Ştefan, *op. cit.*, p. 333; Al. Avram, *op. cit.*, in „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 86; *ibidem*, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 62; L. Ruscu, *op. cit.*, p. 272-273.

²² ISM I 8. In this case, we can only assume there was a treaty with the "barbarian" leader. See D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 173-180; Al. Avram *op. cit.*, in „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 85.

²³ SEG LII 724. The decree was recently dated in the period ca. 215-210 BC, during the raids of Skiri in Dobroudja (an exhaustive discussion on this important document see at Al. Avram, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 27-76).

²⁴ ISM I 15. The inscription was recently dated in ca. 190 BC (V. Cojocaru, *Populația zonei nordice și nord-vestice a Pontului Euxin în secolele VI-I a.Chr. pe baza izvoarelor epigrafice*, Iaşi, 2004, p. 386) and ca. 200 BC (Al. Avram, *op. cit.*, p. 60, note 93; 71). The hypothetic Skiri origin of Rhemaxos might also be plausible

and Mesambria²⁶ and it is dated, broadly, in the same period.

A special category consists of the amounts paid irregularly, for the ransom of the city's territory²⁷. They are signalled in agreements with a specific purpose and a limited period, such as those concluded by the Milesian colony with Zoltes, a "barbarian" chief of Thracian origin²⁸. We might also assume that, for a while, before setting a long-term treaty, the city of Istros had applied to *ad hoc* agreements with Ates, paying him "protection fees"²⁹. By renewing periodically the ceasefires with the same unreliable partners, as the Thracians proved to be, incidental payments could have become, over time, regular tributes for the permanent ransom of the territory, according to the scenario described by Polybius in regard to Byzantium³⁰. Finally, even if not mentioned in the sources, the Greeks' certain pecuniary commitments must have been found in the temporary military alliances with the "Barbarian" neighbours, like the Thracians and Scythians against Lysimach, recorded in various terms by Diodorus³¹.

All these categories of payments were most likely made in precious metal coins. The gold prevailed, as often mentioned in the Hellenistic inscriptions of the three west Pontic cities³². However, only at Istros is attested the use of gold coins in the relations with the "barbarian" populations³³. In the Pontic area, similar situations, dated, broadly, in the same period, are recorded at Olbia³⁴, Mesambria³⁵ and Byzantium³⁶. Most probably, it is about gold staters of Alexander the Great and Lysimach type³⁷, struck in local workshops, but also similar coins coming from numerous Greek-Macedonian centres, arrived on the market of cities³⁸. Most deposits containing such posthumous staters from the 3rd - 2nd centuries BC discovered in the "barbarian" environment must be connected to the financial obligations, of diverse nature, of the north-west Pontic Greek cities³⁹. Unfortunately, any more precise correlation between the numismatic document and written sources is nearly impossible to make in the present state of discoveries. The association of the horizon of hoards in southern Moldova,

(ibidem, p. 64-65).

²⁵ IOSPE I² 32; recent chronological framing, at V. Cojocaru, *op. cit.*, p. 400 (the years 250-214/212 BC) and Al. Avram, *op. cit.*, p. 53-54, 71 (ca. 220-210 BC).

²⁶ IGB I² 307 (the years 281-277 BC).

²⁷ A. řtefan, *op. cit.*, p. 333; Al. Avram *op. cit.*, in „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 86; idem, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 62-63; L. Ruscu, *op. cit.*, p. 270-272.

²⁸ ISM I 15.

²⁹ See also Al. Avram, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 60, note 91; 62-63.

³⁰ Polybius IV, 45, 1-8; 46, 3-4 (trans. W. R. Paton, vol. II, The Loeb Classical Library, Cambridge, Massachusetts/ London, 2006); Al. Avram *op. cit.*, in „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 87; idem, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 60, note 91; 63, 67-68, 70-71.

³¹ Diodorus Siculus XIX, 73, 1-5 (trans. R. M. Geer, vol. X, The Loeb Classical Library, Cambridge, Massachusetts/ London, 1962); A. řtefan, *op. cit.*, p. 332; Al. Avram *op. cit.*, in „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 87; L. Ruscu, *op. cit.*, p. 85, 292 (the numismatic interpretation of these events, on which we reserve judgement), 269-271 (remarks on the terms used by the Greek author).

³² ISM I 1, 9, 15, 19, 58; SEG LII 724 (Istros); ISM II 1, 2 (Tomis); ISM III 3, 35 (Callatis).

³³ ISM I 15, r. 31: [ά]πο χρυσῶν ἔξι[ακ]οσίων; SEG LII, 724, r. 23-24: [χρ]υσοῦς [e.g. ἔξι|κο]σίους.

³⁴ IOSPE I² 32.

³⁵ IGB I² 307.

³⁶ Polybius IV, 46, 3-4.

³⁷ G. Mihailov, in IGB I², p. 261; D. M. Pippidi, in ISM I, p. 74; Al. Avram, in ISM III, p. 294-295; see also idem, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 62, nota 98.

³⁸ Strict control mechanisms over the foreign coins are certified at Olbia since the middle of the 2nd century BC (IOSPE I² 24; SEG XLVIII 1013) as they could assure the cities of the needed amount of precious metal (see recently J. G. Vinogradov, P. O. Karyškovskij, *Das Olbische Münzdekret des Kanobos und der Wert der Edelmetalle am Pontos in 4. Jh. V. Chr.*, in Ju. G. Vinogradov, *Pontische Studien. Kleine Schrift en zur Geschichte und Epigraphik des Schwarzmeerraumes*, Mainz, 1997, p. 250-275; J. R. Melville Jones, *Testimonia numaria. Greek and Latin Texts concerning Ancient Greek Coinage. II. Addenda and commentary*, London, 2007, p. 200-201, no. 349).

³⁹ The origin of most Greek-Macedonian staters discovered north of the Danube must be looked for among the north and west Pontic Greek colonies (V. Mihailescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană...*, p. 60; Al. Avram, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 64).

dated in the beginning of the 2nd century BC (the core from Mărășești⁴⁰, Anadol⁴¹, Cazacii Vechi [obl. Odesa, Ukraine]⁴² and Pavlovca [obl. Odessa, Ukraine]⁴³) with the decree in honour of Agathokles from the same period, is strictly hypothetical⁴⁴.

It has been speculated on less solid bases that part of the Greeks' payments would have included silver coins as well⁴⁵. Such a possibility is worth taking into consideration, especially in regard to earlier periods, before the advent of colonial gold issues. In this respect, the massive concentrations of hoards of Istrian silver coins from north Dobroudja, as well as from south-west Dobrudja and north-east Bulgaria, containing batches of large dimensions, such as those discovered at Dăieni⁴⁶, Ion Corvin⁴⁷ or Măcin⁴⁸, could testify the existing political dialogue with the neighbouring native partners⁴⁹. A similar interpretation may be offered with regard to the same kind of discoveries, but later dated, from north of the Danube.

2. Large amounts of money reach the "barbarian" environment by compensating the military benefits, in the Hellenistic period the mercenary being considered a real "economic sector"⁵⁰. For an earlier period we only have the example of Istros, which, in order to defend its territory against the Thracians and Skirii, used paid soldiers, archers⁵¹ and horsemen⁵² recruited probably among neighbouring natives. We may suppose that one of the likely destinations of the "Scythian type" coins, struck in the Greeks' workshops, during the 2nd-1st centuries BC⁵³, would have constituted just the reward for such military services⁵⁴.

⁴⁰ Gh. Poenaru Bordea, *Le trésor de Mărășești. Les statères en or des cités du Pont Gauche et le problème des relations avec le monde grec et les populations locales aux VIe-Ier siècles av.n.è.*, in „Dacia”, N.S., 18, 1974, p. 103-125.

⁴¹ IGCH, 866.

⁴² A. A. Nudel'man, *Očerki istorii monetnogo obraženija v Dnestrovsko-Prutskom regione (s drevnejšich vremen do obrazovanija feodal'nogo Moldavskogo gosudarstva)*, Chișinău, 1985, p. 160, nr. 9.

⁴³ IGCH, 877.

⁴⁴ Gh. Poenaru Bordea, *op. cit.*, p. 125; C. Preda, *Istoria monedei...*, p. 114-115.

⁴⁵ A. řtefan, *op. cit.*, p. 335 (clues in this regard might be found in IOSPE I² 32; ISM I 15 and at Polybius IV, 46, 3-4); M. Dima, *Monedele de argint ale cetății Istros în epoca elenistică*, in „SCN”, 4 (16), 2013, p. 27-28; idem, *The Silver Coinage of Istros during the Hellenistic Period*, Wetteren, 2014, p. 20-21.

⁴⁶ C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în Ținuturile românești învecinate (Vechiul teritoriu geto-dac)*, in „Buletinul Societății Numismatice Române” (abbreviated BSNR), 10, 1913, 19, p. 22, nr. 14; G. Custurea, G. Talmařchi, *Repertoriul tezaurelor monetare din Dobrogea*, Constanța, 2011, p. 189, nr. 36.I.

⁴⁷ C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în Ținuturile românești învecinate (Vechiul teritoriu geto-dac)*, in „BSNR”, 10, 1913, 20, p. 63, nr. 23 (Cuzgun); G. Custurea, G. Talmařchi, *op. cit.*, p. 229, nr. 65.

⁴⁸ B. Mitrea, *op. cit.*, in „Studii Clasice”, 7, 1965, p. 162, nr. 33; G. Custurea, G. Talmařchi, *op. cit.*, p. 266, nr. 86.III.

⁴⁹ With regard to the political evolution of the two Getic formations from Dobroudja, see the latest view at L. Ruscu, *op. cit.*, p. 68-70, 84-85, 280-292; M. Irimia, *Considerații privind aşezările getice din Dobrogea și problema existenței unor emporia în zona Dunării inferioare*, in „Pontica”, 40, 2007, p. 137-225.

⁵⁰ On the monetary implications of this activity see: F. de Callataÿ, *Guerres et monnayages à l'époque hellénistique*, in F. de Callataÿ (éd.), *Dossiers d'Archéologie: Numismatique grecque, romaine et celte*, 248, novembre 1999, Dijon, p. 28-35; idem, *Armies poorly paid in coins (the Anabasis of the Ten-Thousands) and coins for soldiers poorly transformed by the markets (the Hellenistic Thasian-Type tetradrachms) in Ancient Greece*, in „Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie” (abbreviated RBN), 155, 2009, Brussels, p. 51-70.

⁵¹ ISM I 15, with the commentary of D. M. Pippidi at p. 88; idem, *Contribuții ...*, p. 102-103.

⁵² SEG LII 724; Al. Avram, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 61.

⁵³ Convincing arguments are offered by G. Talmařchi, Gh. Andreescu, *Monede de „tip scitic” aflate într-o colecție particulară din Constanța*, in „Pontica”, 41, 2008, p. 458-464. Recently, Istros was included among the workshops that struck such issues (E. Petac, řt. Vasiliță, V. Ioniță, *Considerații privind un tip monetar Istrian rar din perioada elenistică*, in „SCN”, s.n., 1 (13), 2010, p. 185-186).

⁵⁴ During this period, the Scythians could have established on the Callatian territory as mercenaries (Al. Avram, *Unterschungen zur Geschichte des Territoriums von Kallatis in griechischer Zeit*, in „Dacia”, N.S., 31, 1991, p. 128-130); also, the systematic use of bronze coins for military payments is attested during the Hellenistic era (S. Psoma, *Tas sitarchias kai tous misthouς ([Arist.], OEC. 1351b). Bronze Currencies and Cash-Allowances in Mainland Greece, Thrace and the Kingdom of Macedonia*, in „RBN”, 155, 2009, p. 3-38).

But the best documented episode using the help of several categories of sources is at the time of Mithridatic Wars. In the Pontic king's army there were numerous "barbarian" mercenaries from the Danube and Black Sea area, including Thracian people, among whom were also probably Getae⁵⁵, some of them employed through the west Pontic allies⁵⁶. Local currencies, specially struck for this purpose, were used to pay them. They consisted of late staters of Lysimach type that seemed to meet all the characteristics of exceptional issues: low style, lightweight, variable title, narrow chronological range of striking and impressive quantities⁵⁷. For the time being, in this category of findings may only be included the hoards from Mărășești (with reference to the pieces subsequently added to the initial deposit)⁵⁸, Graničar⁵⁹ and Cumpăna⁶⁰, and some of the isolated pieces we have recorded without any clear context of discovery, which might indicate the existence of scattered deposits.

3. The ransom of captives could be done by the city itself, but most often it involved private initiatives⁶¹. Through its representatives, Istros negotiated, probably surcharge, the release of over 60 hostages from Zalmodegikos. Their volunteer detain served to strengthen the agreement between the two parties⁶². Different situations are presented by some of the Istrian documents that honoured the philanthropists contributing to the liberation of the captive ones (prisoners)⁶³. With regard to our context, we have identified only one case in which an official of the city, Aristagoras, negotiated with the "barbarians", probably the Getae of Burebista, having redeemed his fellow citizens held in captivity, giving them, to this end, interest-free loans⁶⁴.

4. Robberies also included valuable monetary pieces, even if it is nowhere mentioned explicitly. In the Hellenistic period, the territories of cities and their related settlements were frequently attacked by neighboring "barbarian" people as the Thracians of Zoltes or Skirii of Ates⁶⁵. Even the partial destruction of Istros, as in the case of Olbia⁶⁶, during the expeditions of robbery and plunder of Burebista, is known from epigraphic and archaeological sources⁶⁷. According to a recent

⁵⁵ Appianus XII, 5, 32 (one of his officers bears the name of Dromichaites); 3, 15; 10, 69 (trans. H. White, vol. II, The Loeb Classical Library, London/Cambridge, Massachusetts, 1972).

⁵⁶ See the interpretation of the funerary finds from Istros and Callatis attributed by A. Rustoiu to warriors coming from the Oltenia area of Danube and hired in the Pontic king's army (A. Rustoiu, *Mercenari "barbari" la Histria și Callatis în sec. I a. Chr. Interpretări arheologice și istorice*, in „Istros”, 10, 2000, p. 277-282).

⁵⁷ Gh. Poenaru Bordea, *op. cit.*, in „Dacia”, N.S., 18, 1974, p. 124; idem, *Les statères uest-pontiques de type Alexandre le Grand et Lysimaque*, in „RBN”, 125, 1979, p. 48-51; idem, *A propos du Pont Occidental et du Bas-Danube à l'époque de Mithridate VI Eupator* in „RBN”, 145, 1999, p. 158-159; idem, *Mithridates (Mithradates) (Mitridate) VI Eupator Dionysos*, in C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, III (M-Q), București, 2000, p. 85; F. de Callataÿ, *Les derniers statères posthumes de Lysimaque émis à Istros, Tomis et Callatis*, in S. Torbatov, V. Yotov (red.), *Numismatic and Sphragistic Contributions to Ancient and Medieval History of Dobrudja. International Symposium, Dobrich 1993/ „Dobrudža”* 12, Dobrič, 1995, p. 39-45; idem, *L'histoire des guerres mithridatiques vue par les monnaies*, Louvain-la-Neuve, 1997, p. 139-150; recent analyses of the composition and title of these issues see at A. Vilcu, E. Petac, B. Constantinescu, C. Chiojdeanu, D. Stan, Gh. Niculescu, *Considerations regarding the Greek gold coins struck during the 4th to the 1st centuries B.C. in the light of the XRF analysis*, in „Peuce”, S. N., 9, 2011, p. 507, 509-510.

⁵⁸ Gh. Poenaru Bordea, *op. cit.*, in „Dacia”, N.S., 18, 1974, p. 109, nr. 81-83, 87-88; 122-125;

⁵⁹ IGCH, 974.

⁶⁰ G. Custurea, G. Talmăchi, *op. cit.*, p. 188, nr. 35.

⁶¹ A debate upon the way the ransom of captives was paid ("voie privée" vs "voie officielle") see at A. Bielman, *Retour à la liberté. Libération et sauvetage des prisonniers en Grèce ancienne. Recueil d'inscriptions honorant des sauveteurs et analyse critique*, Lausanne, 1994, p. 277-309.

⁶² ISM I 8; see opinions on the significance of terms at D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 177; Al. Avram, *op. cit.*, in „Symposia Thracologica”, 7, 1989, p. 86; L. Ruscu, *op. cit.*, p. 273.

⁶³ ISM I 4, 16, 54; SEG XLVII 1125.

⁶⁴ ISM I 54, with the commentary of D. M. Pippidi at p. 144.

⁶⁵ At the end of the 3rd century BC, the Skiri might have settled north of the Danube Delta, from where they could easily carry out raids on Dobroudja (Al. Avram, *op. cit.*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 53-60).

⁶⁶ Dion Chrysostomos XXXVI, 4 (trans. J. W. Cohoon, H. Lamar Crosby, The Loeb Classical Library, Cambridge, 1940).

⁶⁷ Detailed analyses of this event see especially at L. Ruscu, *op. cit.*, p. 299-307 and recently at Al. Avram, *Colonile grecești din Dobrogea. i) Istoria politică a colonilor grecești din Dobrogea*, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *op. cit.*, p. 639-641; A. Rădulescu, Al. Suceveanu, *Colonile grecești din*

opinion, the bronze coins of the Milesian colony, discovered in the area of the fortresses from Orăştie Mountains, were included in the spoils of Dacian fighters who participated in this campaign⁶⁸. Perhaps the hoards with staters of Lysimach type, both those we identified in documents⁶⁹ and those recently found in Sarmizegetusa's surroundings⁷⁰, should be interpreted in relation to this episode. Unfortunately, at present, we do not have enough data about these pieces in order to make more concrete judgments on their presence in the "barbarian" environment, where they could have come in the form of booty, tribute or mercenary payments⁷¹.

5. The diplomatic actions of cities consisted probably in gifts as well, some of them even in the form of money given to local chiefs, in order to gain their goodwill⁷². Five inscriptions from Istros honour the officials of the city who have fulfilled many missions round the "barbarian" rulers, passing through areas full of dangers⁷³.

6. Another aspect that should be taken into consideration is the mobility of people living in the Pontic area, who were reaching north of the Danube with various affairs. Part of the bronze coins, dated in the 2nd – 1st centuries AD and discovered in the Getic *davae*, might originate in the "pocket money" for the Greeks who arrived here⁷⁴, possibly having a restricted use in the "barbarian" environment.

The non-commercial ways of penetration of the Pontic coins into the "barbarian" world seem to be many and varied. Unfortunately, only some of them can be specifically associated with existing numismatic documents. In the case of most findings we can only assume some of the above solutions without being able to identify them more accurately.

All the forms of contact we have classified are defined from the perspective of the civilized partner (the Greeks) and the modern specialists. In the natives' view they occurred most likely as exchange of ceremonial, valuable goods or of services⁷⁵. Once entering the "barbarian" environment the functions of coins change as a result of the remoteness in front of the warrant authority (the Pontic

Dobrogea. e) Burebista și politica pontică, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *op. cit.*, p. 679-680.

⁶⁸ M. Macrea, *Monetele din cetatea dacă de la Costești*, în „Anuarul Institutului de Studii Clasice”, 2, 1933-1935 (1936), p. 159-160; a resumption of this hypothesis, using recent numismatic arguments, see at S. Grămatiuc, E. Oberländer-Târnoveanu, *Un depozit de monede autonome histriene descoperit la Călan, jud. Hunedoara*, în „CN”, 9-11, 2003-2005, p. 31-32. The Istrian coins found in this region were also interpreted as: a tribute of the city (M. Macrea, *op. cit.*, p. 59-160); a result of monetary circulation (I. H. Crișan, *Monede grecești descoperite în cetățile dacice din Munții Sebeșului*, în „Pontica”, 24, 1991, p. 344-346); pocket money for the Greek merchants (B. Mitrea, *Monede pontice la daco-geții lui Burebista*, în „Pontica”, 11, 1978, p. 95; idem, *op. cit.*, în „Thraco-Dacica”, 6, 1-2, 1985, p. 55) or money for the Greek craftsmen (I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 346; Gh. Poenaru Bordea, *La diffusion des monnaies...* p. 37).

⁶⁹ L. Munteanu, *Quelques considérations concernant les découvertes des monnaies d'or de type Lysimaque dans la Dacie intracarpatische*, în V. Cojocaru (ed.), *Ethnic Contacts and Cultural Exchanges North and West of the Black Sea (from the Greek Colonization to the Ottoman Conquest)*, Iași, 2005, p. 237-254. In the present state of research, it is asserted that the power centre of Burebista's dominion, regardless of the controversies on his origin (summarised at L. Ruscu, *op. cit.*, p. 295-297; Al. Vulpe, *Burebista. a) Preliminarii*, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *op. cit.*, p. 669-670) was in the area of Orăştie Mountains (probably at Costești - „Cetățuie” (I. Glodariu, *Burebista. b) Ascensiunea lui Burebista*, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *op. cit.*, p. 671-672).

⁷⁰ A. Vîlcu, *Sur les statères en or de type Koson*, în R. Băjenaru, G. Bodi, C. Opreanu, V. V. Zirra, (eds.), *Recent Studies on Past and Present. I. Human Heritage and Community: Archaeology in the Carpathians and Lower Danube Area From Prehistory to the Early Medieval Age/ „Transylvanian Review”*, 19, Suppl. 5.1, Cluj-Napoca, 2010, p. 202. Perhaps there are other such findings, some of them recovered by the Romanian authorities in recent years, on which, however, we only have uncertain information.

⁷¹ Gh. Poenaru Bordea, *op. cit.*, în „RBN”, 125, 1979, p. 50; idem, *op. cit.*, în „RBN”, 145, 1999, p. 159; L. Ruscu, *op. cit.*, p. 301, 305, 307; L. Munteanu, *op. cit.*, p. 253-254; A. Vîlcu, *op. cit.*, p. 207.

⁷² E. Oberländer-Târnoveanu, *Aspecte ale circulației monedei grecești în Dobrogea de nord (sec. VI î.e.n.-I e.n.)*, în „Pontica”, 11, 1978, p. 65; B. Mitrea, *op. cit.*, în „Arheologia Moldovei”, 34, 2011, p. 191; see also the case of Olbia (IOSPE I2 32, and the comments of V. Cojocaru, *op. cit.*, p. 398-403).

⁷³ ISM I 8, 12, 15, 54; SEG LII 724. See recently Al. Avram, *op. cit.*, în „Studi ellenistici”, 29, 2015, p. 62.

⁷⁴ B. Mitrea, *op. cit.*, în „Pontica”, 11, 1978, p. 95; idem, *op. cit.*, în „Thraco-Dacica”, 6, 1-2, 1985, p. 55-56.

⁷⁵ A. Bursche, *op. cit.*, p. 105.

city, in this case) and of the absence of an agreement on its use in the new area⁷⁶. Due to its metal content, the coin only preserves, most often, the function of value guarantee, and in addition to it, new attributes related to the field of social, political relations or magical-religious manifestations. The coins of precious metal were a category of personal goods, of individual wealth. Large hoards, such as those from Anadol, Mărășești, or even from Dăieni and Ion Corvin, which concentrated considerable values, attest the holders' rank, power and prestige within the community⁷⁷. We may also assume the existence of an ideological component related to the iconography of Greek coins. The Hellenistic dynasty members' image possession and display, such as that of Alexander on the Lysimach type staters, for example, was a testament to the prestige of local elites⁷⁸.

Also, the use of Pontic coins in the natives' religious practices is documented. In connection with handing in of offerings have been interpreted the pieces discovered in two pits of worship, from different points of the dava from Piscu Crăsan (an Istrian drachm and two Tomitan bronzes respectively). They were buried ritually, along with other goods and materials (ceramics, an arrowhead)⁷⁹. A similar situation from the local environment was recently reported after the archaeological research undertaken on the highway route around Constanța⁸⁰. Other discoveries of the same kind appear in funerary contexts, being handed in intentionally as "the obol of Charon", both in cremation and burial graves. North of the Danube, it seems that they have been selected amongst the Istrian drachms (in Butori [r. Grigoriopol, Republic of Moldavia]⁸¹ and Dervent [obl. Odessa, Ukraine]⁸²), while in Dobroudja, the coins of common metal were favoured (in Ciucurova⁸³ and Medgidia⁸⁴).

The numerous metallographic analyses made especially in recent years confirm that the late Greek coins from Thasos, Macedonia Prima, Dyrrachium and Apollonia, represented an important source of raw material for the adornments crafted in the indigenous environment⁸⁵. In the absence of any objective data as those previously mentioned, we can only assume a similar use of some of the silver coins of Istros in an area without resources, but rich in discoveries of local artefacts made of precious metal. The only indications of this could be represented by the hoards from Bunești and Durlești - Chișinău (Republic of Moldavia), both east of the Carpathians. First deposit, located inside the settlement, contained numerous silver brooches, bracelets and rings, locally produced, together with one Istrian drachm⁸⁶. From the second deposit were recently recovered one similar coin of the

⁷⁶ V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*, in „CN”, 9-11, 2003-2005, p. 100; A. Bursche, *Function of Roman coins in Barbaricum of Later Antiquity. An anthropological essay*, in A. Bursche R. Ciolek, R. Wolters (eds.), *Roman Coins outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions. Proceedings of the ESF/SCH exploratory Workshop, Radziwiłł Palace, Nieborów (Poland), 3-6 September 2005*, Wetteren, 2008, p. 396-397.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 403.

⁷⁸ The ideological function of coins will only predominate starting with the Roman era (*ibidem*, p. 400).

⁷⁹ N. Conovici, *Noi descoperiri monetare în perimetru davei getice de la Piscul Crăsan*, in „CN”, 5, 1983, p. 39-40, 42-43; see this interpretation of the "pits of worship" on M. Babeș, *Civilizația geto-dacă din a doua jumătate a secolului al II-lea a. Chr. Până la începutul secolului al II-lea p. Chr. c) Descoperirile funerare*, in M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *op. cit.*, p. 780.

⁸⁰ G. Talmațchi, *op. cit.*, in „Pontica”, 43, 2010, p., 401-402 and note 3.

⁸¹ A. I. Meljukova, *Raskopki kurganov u s. Butory Grigoriopol'skogo rajona*, in „Archeologičeskie issledovanija v Moldavii”, 3, 1972 (1974), Chișinău, p. 81.

⁸² S. I. Andrukh, E. F. Suničuk, *Zachoronenija zažitočnyx Skifov v nizov'jach Dunaja*, in G. A. Dzis-Rajko (ed.), *Novye issledovanija po archeologii Severnogo Pričernomor'ja: Sbornik naučnyx trudov*, Kiev, 1987, p. 45.

⁸³ G. Simion, *Les Gètes de la Dobroudja septentrionale du VI^e au I^r siècle av. n. è*, in „Thraco-Dacica”, 1, 1976, p. 163.

⁸⁴ G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea. De la începuturi până la crearea regatului de la Tylis în Thracia*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 93-94, no. 28.

⁸⁵ E. Oberländer-Târnoveanu, Gh. Niculescu, M. Georgescu, B. Constantinescu, D. Stan, C. Păuna, R. Bugoi, T. Martin, *Aurul și argintul Daciei în lumina ultimelor cercetări arheometrice*, Simpozion Archaeomet 28-29 octombrie 2010, p. 5-9. (<http://www.romarchaeomet.ro/ro/evenimente/simpozion2010/program.html>).

⁸⁶ V. V. Bazarciuc, *Cetatea geto-dacică de la Bunești - Dealul Bobului (jud. Vaslui)*, in „Materiale și cercetări arheologice. A XIV-a sesiune anuală de rapoarte, Tulcea 1980”, 14, 1980, p. 169-171; eadem, *Tezaurul geto-dacic de la Bunești - Vaslui*, in „SCIVA”, 32, 4, 1981, p. 563-570; see also Măndescu's remarks (D. Măndescu, *Cronologia perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului (sec. V-III a. Chr.) între Carpați, Nistru și*

initial seven ones, together with a coin of Tyras and several pairs of earrings⁸⁷. It is a tempting hypothesis the assigning of a similar aim to the Istrian coins contained by the late Wallachian hoards, such as those from Cremenari⁸⁸, Râncăciov⁸⁹ or Târnava⁹⁰, on which we have, however, very little knowledge. Only in one case, the bronze coins of the Milesian colony are associated with adornments made of the same metal. It is the largest deposit of this kind of coins, located north of the Danube, at Fedeşti, which included, it seems, a ring and a bracelet, made of bronze, using the technique of casting into bivalve moulds⁹¹.

The documentary value of monetary finds should not be restricted solely to the field of economic and trade relations. Correlated with other types of sources, they can attest more complex links between the west-Pontic Greek cities and “barbarian” populations during the Hellenistic period.

BIBLIOGRAPHY

- S. I. Andrukh, E. F. Suničuk, *Zachoronenija zažitočnyh Skifov v nizov'jach Dunaja*, in G. A. Dzis-Rajko (ed.), *Novye issledovanija po archeologii Severnogo Pričernomor'ja: Sbornik naučnyh trudov*, Kiev, 1987, p. 38-46.
- Al. Avram, *Les premiers peuples germaniques sur le Bas Danube. Autour du décret SEG 52, 754*, in „Studi ellenistici”, 29, 2015, Pisa-Roma, p. 27-76.
- Al. Avram, *Coloniile greceşti din Dobrogea. i) Istoria politică a coloniilor greceşti din Dobrogea*, in M. Petrescu-Dîmboviţa, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moştenirea timpurilor îndepărtaţi*², Bucureşti, 2010, p. 617-644.
- Al. Avram, *Unterschungen zur Geschichte des Territoriums von Kallatis in griechischer Zeit*, in „Dacia”, N.S., 31, 1991, p. 103-137.
- Al. Avram, *Pentru o fenomenologie a raporturilor dintre geti și greci*, in „Symposia Thracologica. Al XII-lea Simpozion Național de Tracologie, Tulcea, septembrie 1989”, 7, 1989, p. 70-93.
- M. Babeş, *Civilizaţia geto-dacă din a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr. Până la începutul secolului al II-lea p. Chr. c) Descoperirile funerare*, in M. Petrescu-Dîmboviţa, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moştenirea timpurilor îndepărtaţi*², Bucureşti, 2010, p. 776-782.
- V. Banaru, *Comerç organizat sau schimb de mărfuri? Consideraţii cu privire la modalităţile de difuzare a importurilor greceşti în nord-vestul Pontului Euxin*, in F. Panait-Bârzescu, I. Bârzescu, F. Matei-Popescu, A. Robu (ed.), *Poleis în Marea Neagră: Relaţii interpontice şi producţii locale*, Bucureşti, 2013, p. 250-277.
- V. V. Bazarciuc, *Cetatea geto-dacică de la Buneşti - Dealul Bobului (jud. Vaslui)*, in „Materiale şi cercetări arheologice. A XIV-a sesiune anuală de rapoarte, Tulcea 1980”, 14, 1980, p. 164-176.
- V. V. Bazarciuc, *Tezaurul geto-dacic de la Buneşti - Vaslui*, in „Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie”, 32, 4, 1981, p. 563-570.
- A. Bielman, *Retour à la liberté. Libération et sauvetage des prisonniers en Grèce ancienne. Recueil d'inscriptions honorant des sauveteurs et analyse critique*, Lausanne, 1994.
- A. Boldureanu, *Cronica descoperirilor monetare (I)*, in „Tyragetia, Arheologie. Istorie Antică”, s.n., 1 (14), nr. 1, Chişinău, p. 351-360.
- A. Bursche, *Function of Roman coins in Barbaricum of Later Antiquity. An anthropological essay*, in A. Bursche R. Ciolek, R. Wolters (eds.), *Roman Coins outside the Empire. Ways and Phases*,

Balcani, Brăila, 2010, Catalog, p. 36-37, no. 90).

⁸⁷ A. Boldureanu, *Cronica descoperirilor monetare (I)*, in „Tyragetia, Arheologie. Istorie Antică”, s.n., 1 (14), nr. 1, Chişinău, p. 354, no. 1.

⁸⁸ O. Iliescu, *Însemnări referitoare la descoperiri monetare (II)*, in „SCN”, 2, 1958, p. 449-450, no. 5.

⁸⁹ B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie, 1978 (XXII)*, in „Dacia”, N.S., 23, 1979, p. 372, nr. 14; Gh. Poenaru Bordea, P. I. Dicu, *Monede romane târzii şi bizantine (secolele IV-XI) descoperite pe teritoriul judeţului Argeş*, in „SCN”, 9, 1989, p. 79, note 15.

⁹⁰ B. Mitrea, *Notiţă despre un tezaur necunoscut de monede romane republicane descoperit în Muntenia*, in „SCN”, 4, 1968, p. 381-384.

⁹¹ Unfortunately, although correct and valuable, this information is very little known in the scientific literature (C. Buzdugan, M. Rotaru, *Antichitatele Elanului*, Bârlad, 1997, p. 28, 86, figs. 2-3).

Contexts and Functions. Proceedings of the ESF/SCH exploratory Workshop, Radziwiłł Palace, Nieborów (Poland), 3-6 September 2005, Wetteren, 2008, p. 395-416.

- A. Bursche, *Later Roman-Barbarian contacts in central Europe: numismatic evidence. Spätömische Münzfunde aus Mitteleuropa: ein Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Rom und den Barbaricum im 3. und 4. Jh. n. Chr.*, Berlin, 1996.
- C. Buzdugan, M. Rotaru, *Antichitățile Elanului*, Bârlad, 1997.
- F. de Callataÿ, *Guerres et monnayages à l'époque hellénistique*, in F. de Callataÿ (éd.), *Dossiers d'Archéologie: Numismatique grecque, romaine et celte*, 248, novembre 1999, Dijon, p. 28-35.
- F. de Callataÿ, *Armies poorly paid in coins (the Anabasis of the Ten-Thousands) and coins for soldiers poorly transformed by the markets (the Hellenistic Thasian-Type tetradrachms) in Ancient Greece*, in „*Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie*”, 155, 2009, Brussels, p. 51-70.
- F. de Callataÿ, *L'histoire des guerres mithridatiques vue par les monnaies*, Louvain-la-Neuve, 1997.
- F. de Callataÿ, *Les derniers statères posthumes de Lysimaque émis à Istros, Tomis et Callatis*, in S. Torbatov, V. Yotov (red.), *Numismatic and Sphragistic Contributions to Ancient and Medieval History of Dobrudja. International Symposium, Dobrich 1993/ „Dobrudža”* 12, Dobrič, 1995, p. 39-50.
- V. Cojocaru, *Populația zonei nordice și nord-vestice a Pontului Euxin în secolele VI-I a.Chr. pe baza izvoarelor epigrafice*, Iași, 2004.
- N. Conovici, *Noi descoperiri monetare în perimetrul daciei getice de la Piscul Crăsanii*, in „*Cercetări Numismatice*”, 5, 1983, p. 39-50.
- I. H. Crișan, *Monede grecești descoperite în cetățile dacice din Munții Sebeșului*, in „*Pontica*”, 24, 1991, p. 343-346.
- G. Custurea, G. Talmațchi, *Repertoriul tezaurelor monetare din Dobrogea*, Constanța, 2011.
- M. Dima, *Monedele de argint ale cetății Istros în epoca elenistică*, in „*Studii și cercetări de numismatică*”, 4 (16), 2013, p. 7-72;
- M. Dima, *The Silver Coinage of Istros during the Hellenistic Period*, Wetteren, 2014.
- I. Glodariu, *Burebista. b) Ascensiunea lui Burebista*, in M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărtațe*², București, 2010, p. 671-672.
- G. Gorini, *La penetrazione della moneta greca in Italia settentrionale*, in G. Gorini (cur.), *Forme di contatto tra moneta locale e moneta straniera nel mondo antico. Atti del Convegno Internazionale*, Aosta, 13-14 ottobre 1995, Padova, 1990, p. 71-79.
- S. Grămăticu, E. Oberländer-Târnoveanu, *Un depozit de monede autonome histriene descoperit la Călan, jud. Hunedoara*, in „*Cercetări Numismatice*”, 9-11, 2003-2005, p. 25-36.
- O. Iliescu, *Însemnări referitoare la descoperiri monetare (II)*, in „*Studii și cercetări de numismatică*”, 2, 1958, p. 447-443.
- M. Irimia, *Considerații privind aşezările getice din Dobrogea și problema existenței unor emporia în zona Dunării inferioare*, in „*Pontica*”, 40, 2007, p. 137-225.
- M. Macrea, *Monetele din cetatea dacă de la Costești*, in „*Anuarul Institutului de Studii Clasice*”, 2, 1933-1935 (1936), p. 147-163.
- D. Măndescu, *Cronologia perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului (sec. V-III a. Chr.) între Carpați, Nistru și Balcani*, Brăila, 2010.
- A. I. Meljukova, *Raskopki kurganov u s. Butory Grigoriopol'skogo rajona*, in „*Archeologičeskie issledovanija v Moldavii*”, 3, 1972 (1974), Chișinău, p. 77-95.
- J. R. Melville Jones, *Testimonia numaria. Greek and Latin Texts concerning Ancient Greek Coinage. II. Addenda and commentary*, London, 2007.
- V. Mihailescu-Bîrliba, *Comerț fără monedă și monedă fără comerț în Dacia preromană*, in „*Cercetări Numismatice*”, 9-11, 2003-2005, p. 99-103.
- V. Mihailescu-Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990.
- B. Mitrea, *Monedele descoperite în cetățuia geto-dacă de la Poiana*, in „*Arheologia Moldovei*”, 34, 2011, p. 187-219.
- B. Mitrea, *Monede pontice la daco-geții lui Burebista*, in „*Pontica*”, 11, 1978, p. 89-96.
- B. Mitrea, *Geto-dacii și monedele vest-pontice din secolele III-I î.e.n.*, in „*Thraco-Dacica*”, 6, 1-2, 1985, p. 50-58.
- B. Mitrea, *La monnaie de la ville d'Histria chez les geto-daces est-Carpates*, in „*Quaderni ticinesi di numismatica e antichità classiche*”, 12, 1983, Lugano, p. 119-133.

- B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie*, 1978 (XXII), in „Dacia”, N.S., 23, 1979, p. 371-376.
- B. Mitrea, *Notiță despre un tezaur necunoscut de monede romane republicane descoperit în Muntenia*, in „Studii și cercetări de numismatică”, 4, 1968, p. 381-384.
- B. Mitrea, *Descoperirile monetare și legăturile de schimb ale Histriei cu populațiile locale în sec. V-IV i.e.n.*, in „Studii Clasice”, 7, 1965, p. 143-167.
- C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în Ținuturile românești învecinate (Vechiul teritoriu geto-dac)*, in „Buletinul Societății Numismatice Române”, 10, 1913, 19, p. 19-22.
- C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în Ținuturile românești învecinate (Vechiul teritoriu geto-dac)*, in „Buletinul Societății Numismatice Române”, 10, 1913, 20, p. 62-64.
- L. Munteanu, *Quelques considérations concernant les découvertes des monnaies d'or de type Lysimaque dans la Dacie intracarpatische*, in V. Cojocaru (ed.), *Ethnic Contacts and Cultural Exchanges North and West of the Black Sea (from the Greek Colonization to the Ottoman Conquest)*, Iași, 2005, p. 237-254.
- L. Munteanu, *Legăturile orașelor grecești vest-pontice cu populațiile „barbare” în epoca elenistică. Evidență numismatică*, in F. Panait-Bârzescu, I. Bîrzescu, F. Matei-Popescu, A. Robu (ed.), *Poleis în Marea Neagră: Relații inter pontice și producții locale*, București, 2013, p. 362-394.
- A. A. Nudelman, *Očerki istorii monetnogo obraženija v Dnestrovsko-Prutskom regione (s drevnejšich vremen do obrazovanija feodal'nogo Moldavskogo gosudarstva)*, Chișinău.
- E. Oberländer-Târnoveanu, *Aspecte ale circulației monedei grecești în Dobrogea de nord (sec. VI î.e.n.-I e.n.)*, in „Pontica”, 11, 1978, p. 59-87.
- E. Oberländer-Târnoveanu, Gh. Niculescu, M. Georgescu, B. Constantinescu, D. Stan, C. Păuna, R. Bugoi, T. Martin, *Aurul și argintul Daciei în lumina ultimelor cercetări arheometrice, Simpozion Archaeomet 28-29 octombrie 2010*. <http://www.romarchaeomet.ro/ro/evenimente/simpozion2010/program.html> (accessed at 10. 12. 2012).
- T. Părpăuță, *Moneda în Dacia preromană (secolele IV a. Chr.-I p. Chr.)*, Iași, 2006.
- E. Petac, Șt. Vasiliță, V. Ioniță, *Considerații privind un tip monetar histrian rar din perioada elenistică*, in „Studii și cercetări de numismatică”, s.n., 1 (13), 2010, p. 181-187.
- D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României²*, București, 1967.
- Gh. Poenaru Bordea, *Coloniile grecești din Dobrogea. e). Emisiunile monetare*, in M. Petrescu-Dâmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărivate²*, București, 2010, p. 585-599.
- Gh. Poenaru Bordea, *La diffusion des monnaies d'Istros, Callatis et Tomi du VI^e au I^{er} siècle av. J.-C. dans leurs territoires, zones d'influences et ailleurs*, in V. Marazza, D. Romagnoli, A. Stazio, M. Taliercio (cur.), *Presenza e funzioni della moneta nelle chorai delle colonie greche dall'Iberia al Mar Nero, Atti del XII Convegno organizzato dall'Università "Federico II" e dal Centro Internazionale di Studi Numismatici, Napoli 16-17 giugno 2000*, Roma, 2004, p. 27-70.
- Gh. Poenaru Bordea, *Mithridates (Mithradates) VI Eupator Dionysos*, in C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, III (M-Q), București, 2000, p. 83-86.
- Gh. Poenaru Bordea, *A propos du Pont Occidental et du Bas-Danube à l'époque de Mithridate VI Eupator* in „Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie”, 145, 1999, p. 155-164.
- Gh. Poenaru Bordea, *Emisiunile monetare ale atelierelor grecești de pe litoralul românesc al Mării Negre (sec. VI î.Hr.-III d.Hr.). Un stadiu al problemei*, in G. G. Potra (red.), *130 de ani de la crearea sistemului monetar românesc modern*, București, 1997, p. 56-70.
- Gh. Poenaru Bordea, *Les statères uest-pontiques de type Alexandre le Grand et Lysimaque*, in „Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie”, 125, 1979, p. 37-51.
- Gh. Poenaru Bordea, *Le trésor de Mărășești. Les statères en or des cités du Pont Gauche et le problème des relations avec le monde grec et les populations locales aux VIe-Ier siècles av.n.è.*, in „Dacia”, N.S., 18, 1974, p. 103-125.
- Gh. Poenaru Bordea, P. I. Dicu, *Monede romane târzii și bizantine (secolele IV-XI) descoperite pe teritoriul județului Argeș*, in „Studii și cercetări numismatică”, 9, 1989, p. 76-88.
- C. Preda, *Monede descoperite în situl daco-roman de la Barboși-Galați*, in „Studii și cercetări de numismatică”, s.n., 2 (14), 2011, p. 159-164.
- C. Preda, *Note numismaticice. I. Circulația monetară în aşezările extra-carpatice de tip dava*, in „Studii

- și cercetări de istorie veche și arheologie”, 59-60, 2008-2009 (2010), p. 173-182.
- C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998.
- S. Psoma, *Tas sitarchias kai tous misthous* ([Arist.J., OEC. 1351b]. *Bronze Currencies and Cash-Allowances in Mainland Greece, Thrace and the Kingdom of Macedonia*, in „Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie”, 155, 2009, p. 3-38.
- A. Rădulescu, Al. Suceveanu, *Coloniile grecești din Dobrogea. e) Burebista și politica pontică*, in M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărtați*², București, 2010, p. 674-680.
- L. Ruscu, *Relațiile externe ale orașelor grecești de pe litoralul românesc al Mării Negre*, Cluj-Napoca, 2002.
- A. Rustoiu, *Mercenari “barbari” la Histria și Callatis în sec. I a. Chr. Interpretări arheologice și istorice*, in „Istros”, 10, 2000, p. 277-288.
- S. Sanie, Ș. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Galați-Barboși*, în S. Sanie, T.-E. Marin (ed.), *Geto-dacii dintre Carpați și Nistru (secolele II a. Chr-II p. Chr.)*, I, Iași, 2011, p. 46-161.
- S. Sanie, Ș. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Barboși (III). Materiale arheologice recoltate. B. Piese din metal.b) Arme; c) Podoabe. C. Tezaure și monede izolate; D. Importuri elenistice și romane*, in „Arheologia Moldovei”, 14, 1991, p. 45-55.
- G. Simion, *Les Gètes de la Dobroudja septentrionale du VI^e au I^{er} siècle av. n. è*, in „Thraco-Dacica”, 1, 1976, p. 143-163.
- A. Ștefan, *Relations étrangères des cités du Pont Gauche à l'époque hellénistique*, în J. Harmatta (éd.), *Actes du VII^e Congrès de la Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques*, I, Budapest, 1984, p. 329-338.
- G. Talmațchi, *Monetăriile orașelor vest-pontice Histria, Callatis și Tomis în epoca autonomă. Iconografie, legendă, metrologie, cronologie și contramarcare*, Cluj-Napoca, 2011.
- G. Talmațchi, *Date noi privind realitățile monetare din Dobrogea preromană*, in „Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica”, 8, 2011, Sibiu, p. 9-26.
- G. Talmațchi, *Aspecte ale circulației și penetrației monetare în teritoriul pontic (secolele VI-I a. Chr.)*, in „Pontica”, 44, 2011, p. 449-468.
- G. Talmațchi, *About a small hoard including. Histrian silver coins of Apollon type discovered in Dobruja*, in „Pontica”, 43, 2010, p. 399-406.
- G. Talmațchi, *Politici monetare în contextul realităților politico-militare și comerciale-economice din Dobrogea preromană. Evidență numismatică*, in „Apulum”, 45, 2008, p. 1-27.
- G. Talmațchi, *Aspecte ale prezenței monedelor geto-dacice în teritoriul pontic prin prisma noilor descoperiri*, in „Pontica”, 41, 2008, p. 473-532.
- G. Talmațchi, *Les monnaies autonomes d'Istros, Callatis et Tomis. Circulation et contexte*, Wetteren, 2006.
- G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea. De la începuturi până la crearea regatului de la Tylis în Thracia*, Sfântu Gheorghe, 2006.
- G. Talmațchi, *Aspecte privind circulația monedelor în spațiul extracarpatic dintre Dunăre și Nistru emise de coloniile grecești vest-dobrogene (sec. V-I a.Chr.)*, in I. Cândea, V. Sîrbu, M. Neagu (ed.), *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila, 2004, p. 175-182.
- G. Talmațchi, Gh. Andreescu, *Monede de „tip scitic” aflate într-o colecție particulară din Constanța*, in „Pontica”, 41, 2008, p. 451-472.
- G. Talmațchi, T. Cliante, *Descoperiri de semne monetare, monede grecești autonome și macedonene în Tomis, apărute în urma cercetărilor arheologice*, in „Cercetări Numismatice”, 12-13, 2006-2007, p. 13-26.
- S. Teodor, *Regiunile est-carpatiche ale României în secolele V-II î.d.Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 1999.
- A. Vîlcu, *Sur les statères en or de type Koson*, în R. Băjenaru, G. Bodi, C. Opreasu, V. V. Zirra, (eds.), *Recent Studies on Past and Present. I. Human Heritage and Community: Archaeology in the Carpathians and Lower Danube Area From Prehistory to the Early Medieval Age/ „Transylvanian Review”*, 19, Suppl. 5.1, Cluj-Napoca, 2010, p. 199-212.
- A. Vîlcu, E. Petac, B. Constantinescu, C. Chiojdeanu, D. Stan, Gh. Niculescu, *Considerations regarding the Greek gold coins struck during the 4th to the 1st centuries B.C. in the light of the XRF analysis*, in „Peuce”, S. N., 9, 2011, p. 501-512.

- Al. Vulpe, *Burebista. a) Preliminarii*, in M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*², București, 2010, p. 667-671.
- J. G. Vinogradov, P. O. Karyškovskij, *Das Olbische Münzdekret des Kanobos und der Wert der Edelmetalle am Pontos in 4. Jh. V. Chr.*, in Ju. G. Vinogradov, *Pontische Studien. Kleine Schrift en zur Geschichte und Epigraphik des Schwarzmeerraumes*, Mainz, 1997, p. 250-275
- R. Vulpe, S. Teodor, Piroboridava. *Așezarea geto-dacică de la Poiana*, București, 2003.

ABBREVIATIONS

- IGCH - M. Thompson, O. Mørkholm, C. M. Kraay (eds.), *An Inventory of Greek Coin Hoards*, New York, 1973.
- IGB I² - *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repartae. I². Inscriptiones orae Ponti Euxini* (ed. G. Mihailov), Sofia, 1970.
- IOSPE I² - *Inscriptiones orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latine. I². Inscriptiones Tyrae, Olbiae, Chersonesi Tauricae aliorum locorum a Danubio usque ad Regnum Bosporanum* (ed. V. V. Latyšev), St.- Petersburg, 1916.
- ISM I, II, III - *Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae. I. Inscriptiones Histriae et vicinae* (ed. D. M. Pippidi), București, 1983; II. *Tomis et territorium* (ed. I. Stoian), București, 1987; III. *Callatis et territorium* (ed. A. Avram), București-Paris, 1999.
- SEG XLVII, XLVIII, LII - *Supplementum Epigraphicum Graecum*, XLVII (1997) (ed. H. W. Pleket, R. S. Stroud, A. Chaniotis, J. H. M. Strubbe), Amsterdam, 2000; XLVIII (1998) (ed. H. W. Pleket, R. S. Stroud, A. Chaniotis, J. H. M. Strubbe), Amsterdam, 2001; LII (2002) (ed. A. Chaniotis, T. Corsten, R. S. Stroud, R. A. Tybouts), Leiden-Boston, 2006.

MONEDELE ORAȘELOR GRECEȘTI VEST-PONTICE ȘI POPULAȚIILE „BARBARE” ÎN EPOCA ELENISTICĂ

În lucrarea de față aducem în discuție anumite manifestări ale relațiilor dintre polisurile grecești vest-pontice (Histria, Tomis, Callatis) și lumea „barbară” (getică, tracică, scitică) din perspectiva unei categorii specifice de materiale: documentele numismatice. Motivele și mijloacele prin care aceste bunuri sunt difuzate în mediul negrecesc variază în funcție de regiunea și perioada analizată. Descoperirile arheologice confirmă existența relațiilor comerciale, cărora li se poate asocia, în anumite situații, o componentă monetară. De asemenea, sursele scrise păstrate (autori antici și, mai ales, inscripții) înregistrează numeroase alte modalități posibile, non-comerciale, prin care monedele grecești ajung în mâna „barbarilor”: tribut (singular sau anual), plata unor sume prevăzute în tratate de alianță, răscumpărarea captivilor, plăți militare către mercenari, daruri diplomatice sau jafuri. În legătură cu astfel de situații trebuie studiate conotațiile complexe, de ordin social, politic sau religios, pe care le capătă o parte din piesele monetare ajunse în mediul „barbar”.